

18404

DE
JUNIO GRACCHANO
COMMENTATIO.
PARTICULA II.

SCRIPSIT

ET

AUCTORITATE AMPLISS. PHILOSOPHORUM ORD.

IN

UNIVERSITATE LITERAR. DORPATENSIS

GRADUS

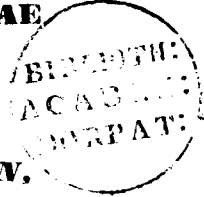
MAGISTRI PHILOSOPHIAE

RITE OBTINENDI CAUSA

PUBLICE DEFENDET

LUDOVICUS MERCKLIN.

PHILOS. CAND. ET IN UNIV. LIT. DORP. PRIV. DOC.

DORPATI, MDCCCXLI.

TYPIS HENRICI LAAKMANNI.

1814

IMPRIMATUR

haec dissertatio sub conditione, ut simulac typis excusa fuerit, quinque exemplaria collegio ad libros explorandos constituto tradantur.

Dorpati mens. Dec. d. XII. a. MDCCCXL.

Dr. SCHMALZ,
h. t. Ord. Philos. Decanus.

III.

Junii reliquias ante Krausium collegit Dirksenius in libro, qui inscribitur: Bruchstücke aus den Schriften der Römischen Juristen, Königsberg 1814, quae num insint Majansii quoque commentationibus ad XXX. Ictor. omnia fragmenta, quae exstant in juris civ. corpore, affirmare nequeo, quia librum istum frustra quaesivi in hujus regionis bibliothecis. Ut appareat, quid nostrae collectioni accesserit, placet reliquiarum seriem per numeros significatam cum Krausii et Dirksenii ordine comparare.

Libri de potestatibus. **D.** **K.**

1. Ulpian. dig. 1, 13.
Lyd. de m. 1, 29. 1 —

Incertae sedis reliquiae.

2. Plin. h. n. XXXIII. 2, 9. 3 4
3. Varr. de l. L. V, 42. 6 —
4. Id. V. 48. 5 5
5. Id. V. 53. — 6
6. Id. VI. 33. 4 7
Censorin. de d. n. c. 22 — 2

	D.	K.
7. Censorin. c. 20	—	—
8. Censorin. c. 20.	—	1
9. Macrob. Sat. 1, 15.	—	3
<i>Incerta.</i>		
10. (1) Varro de l. L. VI, 95.	2	—
11. (2) Gell. N. A. XIV, 8.	—	—
12. (3) Fest. v. Publica pondera	—	—

Libri de potestatibus.

I.

Dig. 1., 15. Ulpian. libro sing. de off. quaest. ed. Gebauer-Spangenberg.

Origo quaestoribus creandis 1) antiquissima est, et paene ante omnes magistratus. Gracchanus denique Junius 2), libro septimo de Potestatibus, etiam ipsum Romulum et Numam binos quaestores habuisse, quos ipsi non sua voce, sed populi suffragio crearent refert. Sed sicuti du-

Lyd. de mag. ed. Fuss. 1., 24, pag. 45 sq.

Τὸ πιστὸν τοῖς γράφουσιν ἢ τῶν ἀρχαίων ἐπιτίθησι μαρτυρία. Ἰούnius τοῖνυν Γρακχίανδός, ἐν τῷ περὶ ἐξουσιῶν ἀποτοῖς ῥήμασι περὶ τοῦ καλουμένου παρὰ Ῥωμαίοις κvaisτωρος·

ἠπροεχωρήσαντο 1) ψήφου τοῦ δήμου. Τούτος δὲ

bium est, an Romulo et Numa regnantibus Quaestor fuerit: ita 3) Tullo Hostilio rege Quaestores fuisse certum est 4). Sane crebrior 5) apud veteres opinio est, Tullum Hostilium primum in Republicam induxisse Quaestores. §. 1. Et a genere quaerendi 6) Quaestores 7) initio dictos, et Junius, et Trebatius et Fene-stella scribunt. §. 2. Ex Quaestoribus quidam solebant provincias sortiri ex senatusconsulto, quod factum est Decimo Druso et Porcina 8) Consulibus. Sane non omnes Quaestores provincias sortiebantur, verum excepti erant Candidati Principis 9): hi etenim 10) solis libris principalibus in senatu legendis vacant 11).

ὁ ῥῆξ μετὰ τοῖτους ἀναγκαίαν εἶναι τὴν τῶν κvaisτωρῶν ἀρχὴν ἔκρινεν ὡς τοὺς πλείους τῶν ἱστορικῶν ἀδιδῶ τὴν τοιαύτην προαγωγὴν ἀναγράφαι καὶ μόνο. Ἀπὸ δὲ τῆς ζητήσεως οὕτως ὀνομασθῆναι αὐτοὺς Ἰούnius καὶ Τρεβάτιος καὶ Φενεστέλα εἶπον. καὶ μεθ' ἕτερα·

ἠπλὴν ὕστερον ἐξηρέθησαν οἱ κvaisτῶται τοῦ βασιλέως κvaisτωρες, οἱ πρὸς ἀνάγκῃ τῶν βασιλικῶν γραμμάτων καὶ μόνην ἐσχόλιαζον· οἱ δὲ αὐτοὶ καὶ ψήφους ἀπὸ τοῦ κοινοῦ τῆς βουλῆς ἀνεγίνωσκον ὑπὲρ τῶν εἰς ἀξιώματα προσαγομένων 2).

Ταῦτα μὲν ὁ Ἰούnius. Ὁ ρομικὸς δὲ Ὀδλλπιανδὸς ἐν τῷ de Officio Quaestoris (ἀντὶ τοῦ, περὶ κvaisτωρος) ἀποχωρῶντως διαλέγεται.

1) προεχειρίζοντο [Bekk. 2) Lego προαγομένων. Idem error in codice saepius recurrit. F.

1) Hal. quaestoris creandi GEB. 2) Hal. Junius certe

Gracchanus GEB. 3) Hal. inserit a GEB. 4) Hic et antiquae adscriptum inter versiculos, potestque confusum videri cum antecedenti est. Possumus carere hac particula, omnes tamen praeter Taurell. constanter exhibent BR. Etiam Hal. GEB. 5) Taur. creVrior GEB. 6) Confer. Sc. Gentilem in Origin. voce Quaestores. GEB. 7) Hal. Fenestella GEB. 8) Hal. in margine al. *Peccina forte v. Ceciuna*. Vulg. *Decio Druso* BR. 9) Olim *Canidati principi*, Postea s intrusa BR. 10) Hal. enim GEB. 11) Hal. *vacabant* GEB.

V. codd. Erlangensis et Bambergensium duorumlectionis varietatem ap. C. Bucherum: Domitii Ulpiani quae in primum digestorum librum migrarunt fragmenta. Erlangae. 1818. p. 74. sq.

Ex quo primus Lydi editor hunc scriptorem satis crebra vituperatione restrinxit, moris est eundem ignorantiae, negligentiae, magniloquentiae arguere. Sed nemo, quantum cognovi, fretus codicis Caseolini notitia, quam Hasius exhibet in comm. de Jo. Lydo p. XLII — XLIV. ed. B. excusatione, quae alias in promptu esse solet, ab incuria librariorum petita, Lydum defendit. Sic eundem ob nostrum locum molliori brachio objurgare oportebat Creuzerum in Ant. Rom. p. 219. Nihil enim verbis τὸ πιστὸν — μαρτυρία inest, quo jubeamur exquisita prorsus expectare. Veterum autem testimonia protulisse Lydum nemo negabit, quae, quum ipsorum opera jampridem intercidissent, necessario aliunde petebat. Nihil igitur

reprehensionis habet, quod ad Ulpianum se convertit, sed sententia inde pendebit, quomodo eo usus sit. Non semper ab omni culpa vacare Lydum facile concedam, sed injuria mihi accusari visus est magniloquentiae, qui non semel ingenue fassus sit, se scriptorum laudatorum opera nusquam vidisse. cf. de mag. III, 74, pag. 269. Quodsi interdum omisit, tanto minus erit vituperandum, ubi lectori potestatem fecerat cognoscendi, unde deperditi scriptoris verba sumserit. Neque tamen hoc ad nostrum locum pertinet, qui cui sit tribuendus in prooemio Lydus significavit et in extremis c. 24 diserte elocutus est. Itaque neminem spero offendent verba ἀπὸ τοῦ ῥήμασι, quibus πρὸς ἑρμηνείαν τούτοις vel καθ' ἑρμηνείαν οὕτως addere plerumque solet Lydus. de m. I., 9. p. 128. I., 14. p. 132. I., 26. p. 141. I., 50. p. 162. Jam videamus in quibus Lydus et Ulpianus conspirent, quatenus discrepent. Patet Ulpiani denique reddere voluisse suo τοίνυν. cf. Hartung. Partik. T. I. p. 294. Hand. Tursell. T. 2. p. 274. Quae porro apud Ulpianum leguntur, Graecus contraxit, et brevius quidem justo. Neque enim facilia sunt intellectu verba: προεχωρήσαντο ψήφῳ τοῦ δήμου, ut codex Caseolinus exhibet. Saltem non apparet, quo jure Fussius ea verterit: „creabantur populi suffragio.“ Propterea Bekkerus, quo magis Graeca cum Latinis congruerent, scribi jussit προχει-

ρίζοντο, non magnopere profecto a codicis ductibus recedens. Non satisfacisse tamen videtur Goettlingio, l. c. p. 320. 3). scribenti: Es muss heissen: προεχώρησαν τῇ ψήφῳ τ. δ.; und es bezieht sich dies auf ihr präiudicium, welches der Entscheidung des Volkes voranging, quae v. d. conjectura mihi prorsus otiosa videtur, quum ab Ulpiani verbis magis etiam recedat. In verbis Lydianis diiudicandis simul quaerendum erit quo pertineant verba μετὰ τούτους. Ea secundum leges grammaticae referenda sunt ad subjectum verbi προεχώρησαντο. Hoc vero, quum creandi potestatem non reddat, mihi corruptum videtur, censeoque legendum: προεχειρίζαντο. Subjectum vero nolim esse quaestores, sed Romulum et Numam, quorum nomina aut Lydus praetermisit, aut incuria scribentis. Excidit fortasse integer versus, quod in illo codice factum esse interdum testatur Hasius commentar. de Jo. Lydo. p. LXXIII. Ad eosdem reges refero, quod sequitur μετὰ τούτους. Verba: sane crebrior apud veteres opinio est: agnoscis in Graeciς τοὺς πλείους τῶν ἱστορικῶν. Porro: et a genere — scribunt: plane congruunt cum Graecis ἀπὸ - εἶπον. Accuratius jam Ulpiani Lydique verba comparanti apparebit, Junii sententiam desinere in voce: crearent et τοῦ δήμου. Quo magis Fussium demiror ad l. de m. et in Ep. ad Hasium p. 19. inculcantem: ἀπὸ - εἶπον. „Diximus

haec Gracchano recte tribui non posse; et eadem in Pandectis Ulpiano tribuuntur, unde suspicor a Lydo parentheses loco inserta esse; qui quidem videtur hic duos jureconsultos in unum contrahere; nam et proxime sequentia ut Ulpiani in Pandectis et apud ipsum Lydum §. 28. leguntur.“ quippe his tantum a Gracchano abjudicatis, concessit v. d. Τόσλος - μόνῳ et Sed - quaestores Junio recte tribui. Quo quid potest esse perversius? Ejusdem erroris particeps est Dirksenius l. c. p. 59. Quae quom ex Ulpiano manifesta sint, Lydus qui sectionem eam in haec verba habet desinentem: ταῦτα μὲν ὁ Ἰούλιος, ὁ νομικὸς δὲ Οὐλπιανὸς ἐν τῷ de officio quaestoris ἀποχωρῶντως διαλέγεται, siquidem sana sunt omnia, erravit, Ulpiani Juniique sententias confundens. Sed quoniam, quae post καὶ μεθ' ἑτερα leguntur, παρὰ discrimine repetit Lydus c. 28. non magno intervallo disjuncto, videor mihi circumspectius agere, dum errorem nostro loco commissum ab alia quavis causa derivo, quam bona fide eum tribuam conclamatae illi negligentiae Lydianae. Firmatur autem vel errore Lydi sententia nobis p. 46. part. 1. prolata, eum Ulpiani locum ex Pandectis petivisse, non adhibitus integris Icti libris. Qui quum deperditi sint, ignoramus, fuerintne uberius scripti, atque impeditum est affirmare, ea quae in Digestis leguntur, eodem modo, nullis interpositis, in illis

lecta fuisse. Series autem sententiarum, et interdum ipsa adeo verba, quae Lydus expressit, ita congruunt cum dictis Ulpiani in Digestis servatis, ut jure quis miraretur, si eadem, aliunde petita tantam similitudinis speciem servassent. Simul animadvertendum est, Lydi notitiam de quaestoribus ex Ulpiano haustam loci illius Digestorum fines non excedere, quod quidem casu factum esse possit, sed idoneam habet causam, si nostram sententiam probas. Lydus autem si erravit, habet excusationem inde, quod in illo Digestorum titulo Ulpianus aliorum sententiis suas interposuit alternatim. Neque opus est, ut propter extrema §. 24. verba, quod censet Schraderus (v. krit. Ztschr. f. Rechtsw. 1820. vol. 1. fasc. 2. p. 148.), ipsum Ulpiani librum de officio quaestoris legerit, quia haec confidenter et jure pronuntiare potuit vel accuratiore illius operis notitia destitutus. cf. Dirksen. Bruchstücke p. 57 sq. Civilistische Abhandlgen. T. 1. p. 201. Heffter in mus. Rhen. jur. 1828. p. 117 sq. Schilling, Lehrb. f. Inst. u. Gesch. d. roem. Privr. 1. p. 94. Temporum ratio nobis saltem non obstat. Lydus enim de magistratibus libros inde ab a. p. Ch. 551 scribere instituit, Pandectae vero Justinianee a. 533 publici juris factae sunt.

Sed ubi ad res accedimus a Junio traditas, valde impeditis quaestionibus implicamur. Primum

autem de quonam genere quaestorum dixerit, ex ipsius verbis non liquet, neque est aliunde facile cognitum. Nam ex illis Ulpiani: Et a genere quaerendi Quaestores initio dictos, et Junius et Trebatios, et Fenestella scribunt: quae etymologicam Gracchani doctrinam sapiunt, nihilo firmiores. Copiose de his egit Rubino p. 315 sq., cujus sagacitatem et doctrinam dum admiror, non ab omni parte sententiam probo. Secundum optimos auctores constare ait, quaestores antiquissimo tempore indagandorum criminum munus habuisse. Cujus rei testimonio in ann. 2. adhibitis Ulpiani verbis et Zonarae (VII, 13.), addit: ceterum Zonaram gravissimum testem esse, unum tantum genus annuorum quaestorum fuisse, qui per aliquod tempus duplici munere fungerentur, et criminum conquirendorum et administrandi aerarii, eundem de his ita accurate dicere, ut per se fide dignus sit, sed aliunde quoque dicta ejus confirmari. Praeter Tacitum (Ann. XI, 22.), Varronem de l. L. V, 14. p. 24. §. 81. utrumque munus ab iisdem administratum dicere: „Quaestores a quaerendo, qui conquirerent pecunias publicas et maleficia;“ aliter loqui, si eodem vocabulo duas res junctas significet cf. e. c. §. 87. s. v. legati. Praeterea his non solum Ulpianum l. c. consentire, sed etiam, ut illud *initio* probaverit, tres ab eo laudatos scriptores. Ad eandem sententiam ducere

narrationem apud Livium IV, 43, ubi verba: duplicando quaestorum numero: significant, usque ad a. 354. omnino duos tantum quaestores fuisse. — Mitto alia. Non possum tamen mente assequi, quomodo Ulpianus, adhibitus modo testis iudicandi curae antiquissimis quaestoribus mandatae, simul probet, eosdem per aliquod tempus et criminibus et pecuniis publicis conquirendis vacasse. Imo Junius, qui Romulo Numaque binos quaestores tribuit, si hos initio a genere quaerendi dictos scribit, ad reges illos necesse est haec temporis nota referatur.

Expendenda est hoc loco Rubinonis sententia, quam attigimus part. I. p. 38. Gracchani de quaestoribus dicta legenti ultro conjecturam suboriri ait p. 319. sq., provocatam verbis de industria positis ab Ulpiano servatis. (Die Ausdrücke: quos ipsi non sua voce, sed populi suffragiis crearent, zeigen wohl deutlich die Opposition entweder gegen eine herrschende Meinung oder Verfahrungsweise an.) Sequuntur ea, quae nos p. 33. exhibuimus. Pergit deinde: Ad id accessisse, quod propius fuerit. Senatum post Tiberii et Gaii Gracchorum caedes usurpasse jus in turbis usque remanens, quaestionibus sine populi suffragiis instituta, quibus Junii amici quavis crudelitate afficerentur, quas ipse aegre effugerit. Quamobrem licere, ejus rei reprehensionem agnoscere in dicto,

quo ipsi reges, et ab initio quidem civitatis, nunquam soli quaestores crearent, sed adhibitis semper populi suffragiis. Hinc tantum formam et vim illius notitiae explicandam esse, neque eam fictam censendam, quod sine certo argumento nunquam sumendum sit, neque opus esse ut nunc sumatur. — Ingeniose profecto haec, sed audacter v. d. conjecit. Primum, quo tempore scripta sint, quae Ulpianus refert, ignoramus, deinde ne genuina quidem Junii verba tenemus, et fortasse Ulpiani adeo dicta Pandectarum compositores, in brevius contrahendo, immutarunt, ut summa cautione opus sit in sententia ferenda de animo, quo Junius illa scripserit. (v. Dirksen. Bemerkungen über Justinians Compilation. in l. c. p. 192. sq.) Denique nondum constat, de quo genere quaestorum Junius dixerit. Jam vero, quomodo verbis „quos ipsi sua voce non populi suffragiis crearent,“ inesse potest id, quod vult Rubino? Quae verba alii aliter interpretati sunt. Huschkius (Serv. Tull. p. 400. a. 10.) vertit: „welche sie selber wählten, jedoch nicht durch eigene Proclamirung, sondern indem sie das Volk über die von ihnen Gewählten abstimmen liessen.“ cf. p. 399, 3. Niebuhrius verissime T. I. p. 550: „Wahl des Volks das ist der Curien, unter den Königen, meldete Junius Gracchanus ausdrücklich.“ Neque hoc Rubinonis sententiae favet. Non facile enim Romanus, vel

modice doctus, Junii verba legendo, populi suffragia sub Romulo et Numa aliter atque de comitiis curiatis acceperit, neque sui temporis, quo tributis comitiis quaestores fiebant, comparisonem inierit, nisi sumas, in curiatis comitiis praeter patricos plebem suffragia tulisse, qua de re ambigere videtur ipse Rubino v. p. 380. Goettlingius, quomodo Lydi verba mutanda censuerit diximus supra, et videtur is Ulpiani locum praetermisisse. v. Kobbe Roem. Gesch. T. 1. p. XXXV. 193. Mihi illa non aliud significant, nisi reges creandis per suffragia populi quaestoribus praefuisse, qua potestate Livius creandi vocem de magistratibus singulis frequentat. v. Fabri ad Liv. XXI, 15, 6. Deinde collocationem et vim verborum inde repeto, quod accuratius illud: *ipsi* definiendum erat. Denique non crediderim ipsos Romanos ea sic accepturos fuisse, ut accepit Rubino, sed eam sententiam, si voluisset Junius exprimere, non occulte, ut nunc fit, sed multo apertius fuisse elocuturum. Manet igitur discrepantia inter Junium et Tacitum, cujus verba Rubino, praeeunte Gruchio de com. (Graev. thes. T. I. p. 693.) optime enarravit. Non jure tamen idem p. 324. a. 1. Junium legem curiatam de quaestoribus latam ab ipsis regibus ignorasse aut neglexisse affirmat. Hoc saltem non magis crediderim atque oratorie exaggerata esse Ciceronis verba de lege agr. II, 10, 26: „In-

auditum uti curiata lege magistratus datur, qui nullis comitiis ante sit datus.“ cf. Rubino p. 392. a.

Belliquae sedis incertae.

II.

Plin. H. N. XXXIII. c. 2. §. 9. ed. Sillig. T. V. p. 14. sq.

Equitum quidem etiam nomen ipsum saepe variatum est, in his quoque qui ad equitatum trahebantur. Celeres sub Romulo regibusque appellati sunt, deinde flexumines, postea trossuli, cum oppidum in Tuscis citra Volsinios passuum IX M sine ullo peditum adjumento cepissent ejus vocabuli; idque duravit ultra C. Gracchum. Junius certe qui ab amicitia ejus Gracchanus appellatus est, scriptum reliquit his verbis; „Quod ad equestrem ordinem attinet, antea trossulos vocabant, nunc Equites vocant: ideoque quia non intelligunt trossulos nomen quid valeat, multos pudet eo nomine appellari,“ et causam quae supra indicata est exponit invitosque etiamnum tamen trossulos vocari.

§. 35. *Quin etiam equitum nomen ipsum; Ed. Pr. qui tum quidem etiam n. i. Tolet. Voss. Equitum om. Gud. Menap. Acad. Emendavit Pintianus. — qui id ad aequitatem trahebant, Tolet. — flexumentes, Chiff. Reg. II. Ed. Pr. — quum oppidum in Tuscis citra Volsinios, Ed. Pr. oppidum Vulsiniorum, Vet. Dalech. — hoc no-*

mine passuum IX, Ed. Pr. *hoc n. pedum IX*, Vet. Dalech. — *sine ullo peditum adjumento cepissent*, om. *ejus vocabulo*, Ed. Pr. *peditum*, om. Vet. Dalech. — *Ejus vocabuli vis duravit*, Vet. Dalech.

§. 36. *inimicitia*, conj. Ellendt. ad Cic. Brut. 28. §. 109. — *attinet*, codd. Gelenii — *ideo quia non — valeat* Voss. *ideoque quia et trossulus*, Vet. Dalech. — *eo nomine — etiamnum tamen*, haec denuo inserui e Bamberg. ap. Janum lect. Plin. II. p. 9. et edd. vett., quum Harduinus ea cum Tolet. Chiff. Voss. omisisset, in quibus modo legitur *multos pudet trossulos vocari*. Pariter aberant a Menap. Gud. Acad., qui tamen *multos pudet* habent. *vocari ait*, Vet. Dalech.

Codicis ms. Bambergensis C. Plinii Secundi N. H. Libros VI postremos continentis varietas lectionis integra. Conscripsit et brevi adnotatione instruxit Ludovicus Janus. ap. Sillig. T. V. p. 367. sq.

In iis quoque qui *id* ab equitatu trahebant ¹⁾ — sunt appellati. deinde flexuntes — citra volsinios p. VIII [M] — *ideo[que] quia — multosque pudet eo nomine appellari. et causam quae supra indicta est exponit inuitosque etiamnum tamen*²⁾ trusulos vocari.

1) Mon. *Quin etiam equitum nomen ipsum saepe variatum est. in his quoque qui ad equitatum trahebantur. De codicis Bamb. lectione qui id (nomen) ab equitatu trahebant, omnem dubitationem tollunt haecce: (h. lib. 1. s. 7.) quod antea militares equi nomen dederant, hoc nunc pecuniae iudices tribuunt. De dicendi formula nomen trahere cf. XIII, 15. s. 29. §. 94. a Nomio Caesaris*

liberto cognomen trahentis, et XXXVII. 8. s. 35. et inde nomen trahere.

2) Mon. exhibet Harduini lectionem, nisi quod habet *pertinet trossulos et multosque pudet troxillos vocari*. Haec lectio inde orta est, quod librarius a verbis *eo nomine appellari* aberravit ad *trossulos vocari*. In libris ante Harduinum editis idem fere legitur atque in Bamb. Ad explicandum infinitivum *vocari*, ex antecedente verbo *exponit* supplendum est *ait*, id quod in uno codice Ms. legit adscriptum Dalechampius. (Lect. Plin. II. p. 9.)

Qui trossulorum nomen explicarunt, aut Plinium secuti sunt, et qui ei consentiunt Paulum Diaconum. v. Trossuli p. 367, (Trossuli equites dicti, quod oppidum Tuscorum Trossulum sine opera peditum ceperint,) et Scholiastam Persii ad Sat. 1. v. 82. (Trossulum oppidum fuit Hetruriae non longe a Volscis. Hoc equites Romani sine peditibus expugnaverunt Numio quodam duce. Unde equites Romani Trossuli dicti sunt.) aut etymologicam rationem adhibuerunt. Oppidum illud a Plinio significatum agnoscere sibi visus est Sigonius apud Livium X, 46, 10. in his: „Inter haec Carvilius consul, in Etruria Troilium primum obpugnare adortus, quadringentos septuaginta ditissimos, pecunia grandi pactos, ut abire inde liceret, dimisit: ceteram multitudinem oppidumque ipsum vi cepit, inde quinque castella, locis sita munitis, expugnavit,“ et Trossulum reponendum censuit, quem sequuti sunt Cluverius Ital. ant. II. p. 362.

(idem nomen restituens Diodoro Sic. XIV. 109. T. 1. p. 725. ed. Wess.) et Niebuhrius h. r. T. III. p. 475. Quae si recte se habent, Romani oppidum expugnaverunt a. u. 460., quo L. Papirius Cursor, Sp. Carvilius Maximus, quorum nomina Livius habet, consules fuerunt. Diodorus vero, ut licet judicare ex nominibus tribb. mil., quae principio §. 109. posuit, ad *Γουράσιον* pugnassee Romanos a. u. 362. refert, unde sequitur Cluverium temere *Τρόσιλλον* correxisse. Eo anno pugnatum esse cum Volsiniensibus narrat quidem Livius V, 32, sed nullo urbis nomine memorato. Forcellinus autem v. Trossuli scribit: „Cum Livius 9, 41. narret, Decium consulem Volsiniensium castella aliquot vi cepisse, argui posse videtur, Trossulum captum ab equitibus eo anno i. e. u. c. 449. Numio quodam duce ut ait Schol. l. c.“ Quarum opinionum si cui in re ancipiti accedendum est, Sigonii emendationem praetulerim, quum eo bello Livius equitum memoriam frequentet, contestante praeterea Harduino ad Plin. T. II. p. 608: „Manent etiamnum loci vestigia, vulgo *Trosso*, vicinaque fossa, *il vado di Trosso*, duobus passuum millibus a *Monte Fiascone*.“ Quod addit Plinius „sine ullo peditum adjumento“ et Schol. Pers.: „sine peditibus“ cur additum sit, et num quid faciat ad rem explicandam non liquet. Videtur autem verbis istis significare hoc: equites in illa

urbis expugnatione, ut vix aliter fieri potuit, equis relictis ad pedes degressos esse. Neque ita pugnare inusitatum fuit equitibus Romanis. cf. Liv. II, 20. III, 62. IV, 53. VI, 24. VII, 7. IX, 59. Dionys. Hal. II, 15. more suo equites Lacedaemonios comparat, (v. Rubino. p. 11. 117, 1.) quem male intellexit Huschkius Incert. auct. expos. ined. p. 14. v. Hermann. Handb. d. griech. Staatsalterth. p. 76. 17.

Aliam viam inierunt Creuzerus in Ant. R. p. 124., qui censet vocabulum aut per syncopen ex torosulo, i. e. *ὁ ἐν μικρῷ παχὺς*, derivatum a toro, ut ait Nonius 1. nr. 240.; aut significatione mutata ductum a *τροσσός* delicatus. Fest. s. v. p. 577. c. ann. Scal. et Dac.“ — Doederlinus Syn. T. VI. p. 377.: „trossuli, d. h. equites oder trosuli Gl. Isid. von trotten. Fände sich auch die Schreibart troxuli, so wäre es von *τρέχω*, *τροχερός*; synonym mit celeres, *κέλητες*, Ritter; wie auch *τροξάλης*, die Heuschrecke (d. h. Heuspringer) Grashüpfer, Heupferd etc. Vgl. *τροχlea*, *ἐπιδρομής* Gl.“ — Huschkius in Serv. Tull. p. 486.: „Eher dürfen wir vermuthen, dass die verschiedenen ältern Namen der Ritter, Celeres, Flexumines und Trossuli durch die verschiedenen Gattungen derselben veranlasst seyen, indem Celeres auch wohl noch unter Servius die Benennung für die alten sechs Centurien patricischer schwerer Reiterei blieb,

der Name Flexumines für die acht schon gelenksamern Centurien neuer Stiftung gebraucht wurde und Trossuli die vier Centurien ganz leichter Reiterei bezeichnete, obgleich der dritte Ausdruck, der doch weiter nichts als die Zarten zu bedeuten scheint, (nämlich im Gegensatz gegen die schwerer bewaffneten andern beiden Arten der Ritter oder gegen die Fusssoldaten) von den Alten anders abgeleitet wird. (Plin. H. N. 53, 2. Fest. v. Trossuli mit Dacier's Anm. Uebrigens steht es mit unserer Ansicht nicht im Widerspruch, wenn Plinius sagt, jene Namen seyen im Laufe der Zeit nach einander für die Ritter überhaupt gebräuchlich worden. Als nämlich der Name Celeres abkam, wurde Flexumines der allgemeine Ausdruck, und als die Reiterei noch kunstmässiger wurde, Trossuli u. s. w.“ — cf. p. 343. — Klausenius: Aeneas u. d. Penaten. T. II. p. 822 sq.: „Ein altväterischer Name der römischen Ritter, dessen sie späterhin sich zu schämen anfangen, ist Trossuli (Fest. p. 157. Plin. H. N. XXXIII, 2, 9. Gl. Isidor. Trosuli equites, trosulus eques adolescens. Auch geben Glossen die Form Trusulus, ὁ ἐν μικρῷ παχός: die Erklärung, weil man später den Stutzer darunter verstand, wie Senec. Ep. 76; 87. Varr. ap. Non. p. 49. Pers. 1, 82. trossulus laevis, wo der Scholiast Plinius Erklärung durch Trossulum giebt. Das u sowohl

als die hervorgehobene Jugendlichkeit weist auf das Spiel Troa, Trua hin. Auch vgl. Serv. V. A. IX, 606.). Die Herleitung vom etruskischen Trossulum, welches sie ohne Hilfe von Fussvolk eingenommen hätten, wird nicht irre führen, da sie theils nicht die einzige (Nonius p. 49.: Trossuli dicti sunt torosuli: an sich freilich schlecht genug, doch ein Zeugnis, dass die Herleitung von Trossulum nur hypothetisch war.), theils die Bildung des Namens nicht gesetzmässig ist. Wie es den Römern auf das Wenden und Tummeln der Rosse ankam, zeigt der Name der Ritter flexumines oder flexutes, den man gewiss nicht chronologisch gegen Celeres und Trossuli abgrenzen kann. Er entspricht völlig den gewandten Wendungen des von Virgil geschilderten Spiels. Und nun liegt die Erklärung ganz nahe: truare oder troare bezeichnet lebhafte, in Absätzen fortlaufende Bewegung, es erscheint wieder in antroare, andruare, und in redantruare, redandruare, vielleicht ist auch trudere und trudes davon abgeleitet, indem der Stoff des Absetzens hervorgehoben ward. — vielleicht gehört auch das etruskische Trossulum, nur nicht als Anlass für den Ritternamen, sondern durch Analogie wirklich hieher, namentlich wenn die Vermuthung richtig ist, dass es von Troilum nicht verschieden war.“ — Goettlingio l. c. p. 372. 7. probabile videtur.

equites ab Etruscis trossulos dictos fuisse.“ — Marquardtius hist. equitt. Rom. l. IV. p. 62.: „— Gracchi tempore equites equo p. ignominioso Trossulorum nomine appellabantur, quod quamquam fuerunt, qui narratione de oppido quodam Trossulo excogitata in honorem equitum interpretari conarentur, tamen veram verbi originem obscurare non potuerunt, eoque nomine postea dignam se praebuit delicata manus Pompeii.“ —

Locos, quibus hoc vocabulum, satis rarum, legitur, inspiciamus. Non. cd. M. p. 49. 1.: „Trossuli dicti sunt torosuli. Varro Saequiulyse: Nunc emunt trossuli, nardo nitidi, vulgo Attico talento equum.“ quibus Victorius in Var. et ant. lectt. l. VI. c. 24. p. 80. praeposuit alterum locum ejusdem satirae Varronianae, quem exhibet Non. v. calcitrones. p. 44, 52.: „Calcitrones, qui infestant calcibus. Plautus in Asinaria: Clamat procul, si quem viderit ad se ire calcitronem. Varro Sesquiulyse: Itaque tam equum mordacem calcitronem horridum miles ac vir non vitabat.“ Quorum copulationem commendans Victorius: „Multis autem modis, scribit, perspicitur continentia quondam haec verba fuisse, nam sententia hoc pacto mirifice quadrat, et contraria contrariis opponuntur.“ Non omnino recte, nam equus, quem emunt trossuli, nullo epitheto ornatur, nisi forte sumas, Varronem addidisse enunciato relativo id

quod deest. Forte autem fortuna ex mente Varronis traditum est, quale fuerit talentum Atticum. Plinius H. N. XXXV, 40. §. 30. p. 519. F.: „Talentum Atticum $\overline{\text{XVI}}$. taxat M. Varro,“ i. e. denarium sex millibus. cf. annot. Harduin. Paucker. Metrologie. p. 42. Denarius quum inde ab a. u. 537. aequet asses 16. (Paucker. p. 51) talentum Atticum, sive 6 millia denarium, efficiunt 96,000 assum, ingens saepe pretium, etiamsi aes equestre 40,000 assum fuisse credamus. v. Böckh. metrol. Untersuchungen. p. 439. Itaque hinc de trossulis nihil colligere licet, sed quae de iis praedicantur, ducunt nos ad eam vocis potestatem, quae postea obtinuit. Seneca ep. 87.: „M. Cato censorius (quem tam reip. hercule profuit nasci quam Scipionem: alter enim cum hostibus nostris bellum, alter cum moribus gessit) canterio vehabatur, et hippperis quidem impositis ut secum utilia portaret. O quam cuperem illi nunc occurrere aliquem ex his trossulis in via divitibus, cursores et Numidas et multum ante se pulveris agentem! Hic sine dubio cultior comitatorque quam M. Cato videretur: hic, inter illos apparatus delicatos qui cum maxime dubitat, utrum se ad gladium locet, an ad cultrum.“ — Non praetereundum est, et hoc et Varronis loco equi mentionem pristinae significationis memoriam continere. Quae quidem abest ab altero dicto Senecae. Ep. 76. et Persii.

1, v. 82. ubi qua potestate vocem acceperit *Haut*-*thalius* nondum liquet, primae satirae uberiore enarratione alteri volumini reservata. Vertit autem germanice (p. 11.): „woher der Greuel, bei dem dir Trossulus froh zuhüpft und behend sich schmiegt durch die Sitzreihn.“ Terentianus Maurus v. 870. ed. Lachm. formae causa trossulorum nomen posuit, unde potestatem cognoscere non liceat. Ambigui sunt propter lectionis inconstantiam Lamprid. v. Commodi 1, 2. (cf. Lips. Elect. II, 1. in Op. T. I. p. 757. Marquardt. p. 71. n. 56.). Hieronym. de vit. susp. contub. Ep. ad matrem et filiam. ed. Martian. T. IV. P. 2. p. 732. Ep. 89. Id. adv. Jovinian. I. 2. T. IV. P. 2. p. 207. Non digni sunt qui conferantur Pighi. Annal. Rom. Strein. de famil. Rom. Prevot. de magistrat. Rom. (laudati Pitisco T. III. p. 653.) Eyben. de ord. equestr. — Cerdæ adversar. sacr. c. 141. Scalig. Poet. 1, 22., quae idem Pitiscus affert, non potui nancisci.

III.

Varro de l. L. V, 13. S. p. 48. M. p. 16.

Antiquum oppidum in hac ¹⁾ fuisse Saturnia ²⁾ scribitur ³⁾. Ejus vestigia etiam nunc manent tria ⁴⁾: quod Saturni fanum in faucibus; quod Saturnia

porta, quam ⁵⁾ Junius scribit ibi ⁶⁾, quam nunc vocant Pandanam ⁷⁾ quod post ⁸⁾ aedem ⁹⁾ Saturni in aedificiorum legibus privatis ¹⁰⁾ parietes ¹¹⁾ postici ¹²⁾ muri sunt scripti.

1) in hoc. Cod. Par. c. Cod. B. Vulg. Vertr. Sciopp. in hac. cod. Goth. (quod cur praetulerit Speng. non video.) 2) Saturniam Vulg. Vertr. Saturnio Sciopp. 3) scribit Rhol. Ven. I. II. Ald. Bas. Par. Gryph. 4) atria cod. Par. b. 5) quem Venet. I. II. 6) ibi om. cod. B. Vulg. Vertran. Sciopp. 7) pandariam Cod. Par. b. 8) quot. post Edit. princ. 9) caedem cod. Goth. 10) privatis om. cod. Par. c. et ceteri praeter Florent. Havn. Turnebi cod. Fragm. Cassin. apud Morgagnum. Edit. vetust. Sciopp. 11) parietes om. Sciopp. 12) pistici cod. Goth.

Paulus Diac. p. 220.: „Pandana porta dicta est Romae quod semper pateret.“ A dea Panda nomen derivare maluerunt Duentzerus l. c. p. 83. et Hartungus. T. 2. p. 76. cujus fanum ad Capitolinum (Saturnium) montem situm fuisse videtur colligi posse ex Arnob. adv. gent. I. IV. c. 3. p. 137. ed. Orell. (cf. T. 2. p. 190. et Dionys. Hal. II. p. 105.). Ex Nonii verbis v. pandere p. 44. de porta Pandana nihil sequitur, sed faciam potius cum Sachsio (Gesch. u. Beschr. der alten Stadt Rom) T. I. p. 61. §. 45. cf. Creuzer. ant. Rom. p. 199. ann. Bunsen. T. I. p. 145. De Saturnia urbe v. Plin. H. N. III., 9. p. 616. F. et quos ad eum laudat Harduinus.

IV.

Varro de l. L. V., 8. S. p. 53. M. p. 19.

Eidem ¹⁾ regioni attributa ²⁾ Subura ³⁾, quod sub muro terreo ⁴⁾ Carinarum ⁵⁾: in ea ⁶⁾ est Argeorum sacellum sextum. Subura ⁷⁾ Junius scribit ab eo, quod fuerit sub antiqua urbe: quoi ⁸⁾ testimonium ⁹⁾ potest ¹⁰⁾ esse, quod subest ¹¹⁾ ei ¹²⁾ loco qui terreus murus vocatur. Sed ego a ¹³⁾ pago potius Succusano ¹⁴⁾ dictam ¹⁵⁾ puto Succusam ¹⁶⁾ *: nunc scribitur ¹⁷⁾ tertia litera ¹⁸⁾ C non B. ¹⁹⁾ Pagus Succusanus ²⁰⁾ quod succurrit ²¹⁾ Carinis ²²⁾.

1) *fidem* Gryph. 2) *atributa* cod. Par. b. 3) *sub urra* b, *subūra* a et in margine *subrura. suburra* cod. Goth. 4) *terrae* b c. 5) *carinarum* Edit. princ. 6) *in eo* codd. *in ea* Vulg. Sciopp. 7) *sub urra* b *suburra* cod. Goth. 8) *quoi* Havn. *cui ceteri et b c urbe, qui* cod. Goth. 9) *testimonium* Florent. Havn. Cod. B. Vulg. Sciopp. — *testim.* Edit. princ. — *testiom* Edit. vet. — *testimonio* ceteri. 10) *potest vocatur* om. c. 11) *sub est et locus a, subest et loco* b. 12) *ei* Victor. Vulg. Vert. Sciopp. — om. Cod. B. — *et ceteri*. 13) *ego a* om. Havn. a b c cod. Goth. 14) *Sucusano* Cod. B. Edit. vetust. Vulg. — *subeusano a*. 15) *dicam* Havn. 16) *Sucusam* Vulg. — *Sucusa* Cod. B. — *subeusam a, succussam c*, cod. Goth. * *quod in nota etiam* conj. addidit Muellerus, coll. Quintil. Inst. 1, 7. accedente auctoritate Bunsenii. T. I. p. 694. Jure improbat G. Pape in Annal. Zimmermann a. 1834. p. 225. 17) *nam scribitur* Sciopp. *hunc scribitur*

b. 18) *littera a* cod. Goth. 19) *b non c* Cod. B. Vulgat. *trā ac nō b* Edit. vetust. — *s volo pagus* b. 20) *Sucusanus* Vulgat. — *Sucusanus pagus* Cod. B. *subeusanus a, succussanus c*. cod. Goth. 21) *succurrit* b c. 22) *carinis* Vulgat. — om. b.

Junii originatio praestat ceteris, quotquot antiqui pariter atque recentiores protulerunt. Nam Suburae nomen complectitur convalles inter procurrentes radices Quirinalis, Viminalis, Esquilini situs, quorum montium cacumina primi incolae occuparunt. Bunsen. T. 3. P. 2. p. 191 sq. atque ejus rei testimonium ipse Varro addit hoc, quod sua aetate terreus murus Suburae immineret, vestigium haud dubie et reliquiae antiqui illius domicilii. Bunsen. T, 1. p. 142. Sed ad alteram statim derivationem progreditur, sibi magis probatam, neque plane Junio assentiri videtur, ut scribit Rubino p. 319. ann. 3. Nam verba „nunc scribitur tertia litera C non B“ ostendunt eum nihil discriminis statuisse inter Suburam et Sucusam, sed ut suae derivationis argumentum existeret, hanc praetulisse. Dispiciamus vero, antequam Varronis rationem explicuerimus, qui tribuum librum scripserat (de L. L. V., 48), aliorum derivandi conatus. Scholiasta vetus apud Buchnerum (v. Seyfert. gr. lat. T. 1. p. 29 γ) a suburendo suburam dictam autumat, quod locus palustris fuerit, junceis crebris combustis exsiccatus et habitabilis factus.

Festus (v. Suburam p. 309.: „Suburam Verrius alio libro a pago Succusano dictam ait: hoc vero maxime probat eorum auctoritate, qui aiunt, ita appellatam et regionem urbis et tribum a stativo praesidio, quod solitum sit succurrere Exquilis, infestantibus eam partem urbis Gabinis. indicioque esse, quod adhuc ea tribus per c litteram, non b sribatur“) eandem radicem atque Varro usurpavit, sed aliter non dicam melius, significationem introduxit. Alter Festi locus v. Suburanam p. 302. lacunosior est, unde certa sententia erui possit. Seyfertus l. c. ceteris rejectis a suis vel subus nomen Suburae repetit, Sucusae ortum putat a sue et sucula. Credant alii. Döderlino scribenti Syn. T. VI. p. 355: „subura oder suburra stimmt buchstäblich und sachlich zu *σπωρέη*. Hom. II. XX. 218., also von *ὄρος*, nicht von urbs.“ profecto nihil obstat, nisi hoc, quod temere quis in Graeco sermone Latinae vocis radicem quaesiverit, quam ipsa lingua Latina suppeditet. Junii vero originatione, quae a simplicitate se commendat, et nomini topico vene convenit, firmatur egregie inde, quod scriptura Sucusa non necessario ad aliam radicem ducit. Et sola scribendi ratione discerni existimavit Quintil. 1, 7. §. 29: „Quid? quae scribuntur aliter quam enunciantur? — ut Subura, quum tribus literis notatur, c tertiam ostendit.“ Testes sunt multi lapidum tituli, in quibus praesertim

ad tribum significandam, ut ait Festus, literae istae SVC leguntur. v. Gruter. p. 78. n. 3. 78, 4. 104, 6. 201, 10. 239, 3. 243, 1. Neque tamen haec una nominis nota reperitur, sed exstat etiam SVB. ap. Gruter. p. 524, 5. 525, 5. 526, 5 et interdum integra scriptura SVBVRA. Gruter. p. 525, 5. 625, 10. Perizon. anim. hist. p. 297. Mithri vero sola litterarum permutatione inter se differre videntur Subura et Sucusa. Et crebra quidem sunt exempla litterarum permutatione r et s commutatarum. Varro de l. L. VII., 26: „In multis verbis, in quo antiqui dicebant S, postea dictum R.“ cf. Schneider. doctr. elem. T. 1. p. 541 sq. Götting. Hermes. 1826. p. 119. * Reisig §. 48. p. 60. §. 62. p. 82. Rariora b et c, neque tamen omnino desunt. Initialium quidem harum litterarum vices probant: caucum-baucum, bufo-cufo. v. Salmas. ad Treb. Poll. Claud. 1, 14. T. 2. p. 582 sq., saepius promiscue leguntur syllabae finales; cer—ber, crum—brum, culum—bulum, cundus—bundus. (Varr. de l. L. V., 155) v. Freund. Lex. T. 1. p. 230. His fortasse adscribenda est varietas lectionis: persicus—persibus ap. Varr. VII., 107. Fest. v. persicus, sibus c. ann. Muel-leri. Simul patet, Sucusam fuisse antiquiorem scribendi formam, solenni tribus nota ad inferiora tempora propagatam. Quae quum ita sint, probanda erit sola scriptura Subura, quam codices plu-

rimi exhibent. Schneider. T. 2. p. 430. Hauthal. ad Pers. V. 32. T. 1. p. 314. Neque si locorum rationem contemplamur, inter se distant Subura et pagus Suburanus. Nemo enim veterum haec aperte discrevit, nisi personatus ille Q. Fabius Pictor de aureo seculo et de origine urbis Rom. 1. 2., cui credidit Seyfertus, quem tamen constat ab Annio Viterbiensi fabricatum. v. M. Hankii de Rom. Rer. script. lib. Lips. 1669. p. 21 sq. Huschke Serv. Tull. p. 58. 767. Pagum autem Sucusanum a Subura, non hanc ab illo cognominatam ostendit vel forma adjectivi derivata. Videtur horum nominum alteri per C litteram scriptura inhaesisse, quae Romanos induxerit, ut propriam ejus radicem anquirent. v. Schwenck: Zweiter Beitrag zur Wortforschung der latein. Sprache. p. 107. Quo loco valde desiderandi sunt libri Verrii, quem de his rebus uberrime dixisse colligitur ex iis, quae docuit Muellerus praef. ad Festum p. XXXI. Terreus murus, qui Varronis tempore aut conspicuus erat, aut cujus memoria loco remanserat, videtur ansam dedisse voci: summoenianus, qua meretrices appellat Martialis III., 82. XII., 22, 32. v. Becker. Gallus T. 1. p. 53. Weichert poett. latt. rel. p. 454 ann. Verisimile est Suburam sub Caesaribus latius patuisse, crescentibus propediem finibus urbis, quum ap. Orell. Inscr. T. 1. p. 69. n. 8. lapis exhibeat: in SE-

BURA MAJORE, unde duas fuisse recte collegit editor.

V.

Varro de l. L. V., 9. S. p. 61. M. p. 22.

Luceres, ut Junius ¹⁾, a Lucumone ²⁾.

1) ut Junius Florent. Hav. Sciopp. — ut ait Junius ceteri. 2) a lucumone. ut Junius Parisiensis a, lucimone b, ab lucumore c.

Junio consentit Cicero de rep. II. 8., Propertius IV., 1, 29 sq. Servius ad Virg. Aen. V., 560. Aurel. Vict. de ill. viris 1. Auctor orig. gent. Rom. c. 12. A Lucero, Ardeae rsge, qui auxilio fuit Romulo adversus Tatium bellanti nomen derivat Paulus Diac. v. Lucerenes p. 119. Id. p. 120. c. ann. Muellerei. cf. Klausen. Aeneas T. 2. p. 787. A luco Plut. vit. Romul. c. 20. Ascon. in Verr. II. 1. §. 14. p. 159. ed. Orell., quibus ad stipulatur Kobbius (Ueber Curien und Clienten p. 40. v. ejus H. R. T. 1. p. 77.) et Huschkius de Servio Tull. p. 32. ann. 11. Livius I., 15, 7. Lucorum nominis et originis causam incertam esse ait; pariter Hartungus Rel. d. Roemer T. 1. p. 311 sententiam cohibet. cf. p. 297. Sufficit laudasse de his disserentes Muellerum rer. Etruscar. T. 1. q. 303. Goettlingium p. 55 sq. qui tamen immerito Junium Gracchanum recenset inter eos,

secundum quos Titius a Tito Tatio, Ramnes a Romulo dicti sunt. Hoc enim quamvis per se verisimile sit, non dicit tamen Varro V., 55. Doederlinus Syn. T. VI., p. 202. et: De vocum aliquot Lat. Sab. Umbr. Tusc. cognatione Graec. p. 13. comparat Graeca: Ἀλκμαν, Ἀλκμαίων, ἄλκιμος. Junius utrum de certo quodam Lucumone cogitaverit, an solam etymologicam rationem sequutus sit, ex verbis Varronis non liquet, neque meum esse duxi, originationis veritatem diligentius inquirere. Etenim videbam, quod nunc pro certo haberi solet, filios primogenitos ab Etruscis Lucumones appellatos esse, indeque derivandum esse praenomen Romanum Lucius, parum firmis argumentis niti. Nam Dionysius III., 46, 47 non Lucumonem, sed Aruntem Demarati filium natu majorem vocat (Muell. l. c. p. 363 19.), verborum Lucumo et Luceres antepenultima corripitur, contra Lucii producitur. Propert. IV., 2, 51. Auson. Idyll X., 120.

VI.

Varro de l. L. VI, 4. S. p. 213. M. p. 86.

Mensium nomina sunt aperta fere¹⁾, si a Martio²⁾, ut antiqui³⁾ constituerunt, numeres⁴⁾. Nam primus a Marte. Secundus⁵⁾ ut Fulvius

scribit⁶⁾ et Junius⁷⁾ a Venere quod ea sit⁸⁾ Ἀφροδίτη⁹⁾; quoniam¹⁰⁾ nomen ego, antiquis literis¹¹⁾ quod nusquam inveni, magis puto dictum, quod ver omnia aperit¹²⁾, Aprilem. Tertius a majoribus Maius¹³⁾, quartus a junioribus¹⁴⁾ dictus Junius¹⁵⁾. Dehinc quintus Quintilis et sic deinceps¹⁶⁾ usque ad¹⁷⁾ Decembrem¹⁸⁾ a numero. Ad hos qui additi¹⁹⁾, prior a principe deo²⁰⁾ Januarius appellatus²¹⁾; posterior, ut idem dicunt²²⁾ scriptores ab²³⁾ diis inferis²⁴⁾ Februarius appellatus, quod tum his²⁵⁾ parentetur²⁶⁾. Ego magis arbitrator Februarium²⁷⁾ a²⁸⁾ die Februato, quod tum februatur populus id est lupercis nudis²⁹⁾ lustratur antiquum oppidum Palatinum³⁰⁾ gregibus humanis cinctum³¹⁾.

1) sunt fere aperta Havn. fere sunt aperta Gh. fere aperta sunt a. sunt aperta fere F. fere sunt aperta ut b. 2) si ut a Martio Cod. B. Havn. ut om. b. si ut a Martio instituerunt numeros Goth. 3) Martio antiqui Cod. B. Havn. Edit. princ. vetust. Rhol. marito ut antiqui Venet. I. II. 4) mimeres Havn. 5) secundum Edit. princ. vetust. 6) ut Fulvius Flaccus scribit Cod. B. Vulgat. Vertran. 7) et Junius Gracchus Cod. B. Edit. princ. vet. Ald. Bas. Par. Gryph. Vulg. Vertr. — et Junius Gracchus Rholand. et Junius a Venere om. b. 8) si Havn. 9) aphrodite, omnes praeter Cod. B. Vulgat. Vertr. Sciopp. afrondite a, si frondite coius b, afrodite Goth. 10) cujus omnes praeter Havn. 11) antiquis litteris Vulgat. litteris Goth. 12) aperit om. b. 13) Mavis Edit. princ. 14) minoribus Havn. Goth. 15) dictus om. praeter Havn.

et Flor. ceteri. est dictus Par. b. 16) *deinceps* om. Par. b. 17) *ut ad* cod. Goth. 18) *decumbrem* Cod. B. 19) *addicit* pr. m. Havn. 20) *a principe deo* Flor. Havn. Sciopp. — *a principe deo Jano* Edit. princ. vetust. Rhol. Ven. I. II. Ald. Bos. Par. Gryph. — *a principe Jano* Cod. B. Vulgat. Vertr. 21) *appellatus* om. cod. Par. b. 22) *idem dicunt* Ald. Bos. Par. Gryph. Vulg. Vertr. Sciopp. — *idem dicunt ceteri* (v. Müller ad V, 57.). 23) *a* Havn. Goth. 24) *dis inferis* Vulgat. 25) *hieis* Cod. B. — *heis* Vulg. — *is* Havn. 26) *parentetur* Vulg. Vertr. Sciopp. — *parentur* Florent. Havn. Par. a b — *parentent* Cod. B. Edit. princ. vetust. Rholand. Venet I. II. Ald. Bas. Par. Gryph. 27) *februatum* cod. Goth. 28) *a* om. Havn. 29) *luperceis nudeis* Vulg. — *luperceis undis* Havn. 30) *palatium* Cod. B. Edit. princ. vetust. Vulg. Vertr. — *Palatinum* ceteri. — *lustratum . . . palati; nunc* Scaliger. 31) *humanis cinctum* Flor. Havn. Rhol. Ven. I. II. Ald. Bas. Par. Gryph. — *humanis* om. Cod. B. Edit. princ. vet. Vulgat. Vertr. Sciopp. — *cinctus* Cod. Goth. Par. a b.

Censorinus de die n. c. 22. p. 163. Lindbg.

„Nomina decem mensibus antiquis Romulum fecisse, Fulvius et Junius auctores sunt: et quidem duos primos a parentibus suis nominasse, Martium a Marte patre, Aprilem ab Aphrodite, id est, Venere: unde majores ejus oriundi dicebantur. proximis duos a populo, Maium a majoribus natu, Junium a iunioribus; caeteros ab ordine quo singuli erant: Quintilem usque ad Decembrem perinde a numero. Varro autem Romanos a Latinis nomina mensum accepisse arbitratur. auctores eorum

antiquiores, quam urbem fuisse, satis argute docet. Itaque Martium mensem a Marte quidem nominatum credit, non quia Romuli fuerit pater, sed quod gens Latina bellicosa. Aprilem autem non ab Aphrodite, sed ab aperiendo; quod tunc fere cuncta gignantur, et nascendi claustra aperiatur natura. Maium vero non a majoribus, sed a Maia nomen accepisse; quod eo mense tam Romae, quam antea in Latio, res divina Maiae fiat et Mercurio. Junium quoque a Junone potius, quam a junioribus, quod illo mense maxime Junoni honores habeantur. Quintilem, quod loco apud Latinos fuerit quinto: item Sextilem, ac deinceps ad Decembrem, a numeris appellatos. Caeterum Januarium et Februarium postea quidem additos, sed nominibus jam ex Latio sumtis; et Januarium a Jano, cui attributus est, nomen traxisse, Februarium a februo.“

Unde primum elucet, Varronem de his alio loco exposuisse atque eo, quem proposuimus, et uberius quidem, ut est verisimile eadem in antiquitatum libris tractaverat, quorum ei parti, quae fuit de temporibus, libros sex XIV — XIX complexae, totum hoc de dierum, mensium, annorum ratione caput probabili perquam conjectura tribuit Krahnereus. Comment. de M. T. Varronis ant. rer. hum. et divin. libris XLI. spec. p. 26. Eadem parum circumspecte Rubino p. 324. ann. a Te-

rentio censet proposita fuisse in opere post libros de l. l. scripto, quos tamen constat antiquitatum libris posteriores esse. cf. de l. l. VI, 13. 18. Ambrosch. Studien u. Aendeutgen. p. 118. a. 56. Inde Macrobius quoque Sat. 1. c. 12 sua hausisse crediderim, non vero, ut videbatur Muellero (ann. ad. Varr. VI, 33) ex libris de l. l. Animadverterunt auctores doctissimi libri germanice scripti: Ueber d. Monatsnamen einiger alter Völker, insbesondere der Perser, Cappadocier, Juden und Syrer, Berlin 1836, Benfeius et Sternius p. 223. apud plurimas gentes inveniri binos menses cognomines sese excipientes, neque tamen eam geminationem (Koppelung) usquam integre servatam esse, sed plerumque eam seriem singularibus nominibus interpellari. Cujus rei apud Romanos vestigium deprehendere sibi visi sunt hoc: p. 224. „Auch im römischen Kalender glauben wir eine schwache Spur dieser Koppelung zu erkennen, wo bereits zehn Monate eigene Namen haben, Maius und Junius aber das grössere und kleinere bedeutet, das Hauptwort, auf welches sich die Adjectiva beziehen — vielleicht ver —, ist weggefallen.“ Quod etiamsi dubium videri possit, tamen mensium Romanorum per paria distribuendorum rationem multo magis probaverim, atque illam, qua Hartungus T. 2. p. 6. eosdem in ternos distribuit, Februo deo, et Aprili dea, quales nunquam fuerunt, excogitatis v. Huschke Serv.

p. 323. a. 83. Nobis enim mensium terminationes favent et distribuendi viam praemonstrant, Martio et Aprili exceptis. Martius unde dictus sit, non potest obscurum esse, et in eo antiqui consentiunt (v. Fest. v. Martius mensis. p. 150. Ovid. Fast. III, 3. sq. 75. sq. 97. Plut. quaest. Rom. c. 19. ed. Wytttenb. T. II. p. 96 sq. Serv. ad V. G. 1, 43. Lyd. de mens. p. 182. sq. ed. Roeth.) praeter unum Isidorum, Orig. V, 33.: „Quod eo tempore cuncta animantia ad marem aguntur et concumbendi voluptatem.“ Sed de alterius mensis nomine inter Junii et Varronis sententiam veteres ambigebant. Junium sequitur Ovidius Fast. 1, 38. IV, 13; 61; 85. Horatius Carm. IV, 11, 15. Contra Macrobius Sat. 1, 12. p. 265. sq.: „Sed Cincius in eo libro, quem de Fastis reliquit, ait imperite quosdam opinari Aprilem mensem antiquos a Venere dixisse; cum nullus dies festus nullumque sacrificium insigne Veneri per hunc mensem a majoribus institutum sit: sed ne in carminibus quidem Saliorum Veneris ulla, ut ceterorum coelestium, laus celebretur. Cincio etiam Varro consentit, affirmans nomen Veneris ne sub regibus quidem apud Romanos vel Latinum vel Graecum fuisse; et ideo non potuisse mensem a Venere nominari: sed, cum fere ante aequinoctium vernum triste sit coelum et nubibus obductum, sed et mare navigantibus clausum, terrae etiam

ipsae aut aqua aut pruina aut nivibus contegantur, eaque omnia verno, id est, hoc mense, aperiantur, arbores quoque nec minus cetera quae continet terra aperire se in germen incipiant: ab his omnibus mensem Aprilem dici merito credendum est quasi aperilem, sicut apud Athenienses ἀνθροστηριῶν idem mensis vocatur ab eo quod hoc tempore cuncta florescant.“ Duos errores tollam: alterum Scaligeri ad Varr. VI, 4. (ed. Bip. T. 2. p. 136.) scribentis: „Sic et Arnob. lib. II nec *Veneris* nec *Apollinis* mentionem factam esse in Numae indigitamentis testatur.“ Nimirum ap. Arnob. I. II. c. 73. T. 1. p. 105. ed. Orell. haec tantum legis: „Non doctorum in litteris continetur, *Apollinis* nomen Pompiliana indigitamenta nescire?“ v. Goettling. p. 193, 6.; alterum commisit Macrobius. Ἀνθροστηριῶν enim potius congruit cum Febuario v. Pontedera. Ant. graec-lat. ep. XXII. p. 227. Stephan. tractat. de mens. et partib. eorund. Ideler. Handb. d. Chron. T. 2. p. 48. Duplicis originationis meminit Calendarium Praenestinum ap. Orell. Inscr. T. 2. p. 388.

..... VINIRI. QVOD. EA. CVM.
 AE REGIS VM. A QVO P. R. ORTVS.
 E... ISE. QVIA FRVGES. FLORES. ANIMA-
 LIAQVE AC MARIA ET. TERRAE APE-
 RIVNTVR
 quibus ita suppletur. p. 410.: „Aprilis a Venere

(s. sacer Veneri) quod ea cum Anchise parens fuit Aeneae regis, qui genuit Julum, a quo populus Romanus ortus est. Putant nonnulli ita appellatum esse, quia cet.“ v. Wolf. Sueton. T. IV, p. 432. et Isidorus Orig. V, 33.: „Aprilis pro Venere dicitur, quasi Afrodidis. Graece enim Ἀφροδίτη Venus dicitur, vel quia hoc mense omnia aperiuntur in florem: quasi aperilis.“ Idem referunt scriptores Graeci, Plut. v. Num. c. 19.: δεύτερον δὲ τὸν Ἀπρίλιον ἐπώνυμον ὄντα τῆς Ἀφροδίτης, ἐν ᾧ θεοῦσι τε τῇ θεῷ καὶ ταῖς καλιάνδαις ἐστεφανωμένοι αἱ γυναῖκες μυστήριον λοῦνται. Τινὲς δ' οὐ διὰ τὴν Ἀφροδίτην τὸν Ἀπρίλιον φασίν, ἀλλ' ὡς περ ἔχει τὸ νόμοι ψιλόν, Ἀπρίλιον κεκλησθαι τὸν μῆνα, τῆς ἐαρινῆς ὥρας ἀκμαζούσης ἀνοίγοντα καὶ ἀνακαλύπτοντα τοὺς βλαστοὺς τῶν φυτῶν. τοῦτο γὰρ ἡ γλῶσσα σημαίνει. et Lyd. de mens. IV, 44. p. 210. sq. p. 216. ed. R. Coraes ad Plut. I. c. T. III. p. 403. Ἑλλην. βιβλ. „μαρτυρεῖ δὲ καὶ ἡ παρ' ἡμῶν συνήθεια, Ἀνοιξιν καλοῦσα τὸ ἔαρ.“ Affero ex carmine populari recentiori (v. Kind. Neugriech. Chrestomathie. Leipzig 1835. p. 140.) versum eam etymologiam reddentem hunc: καὶ ὅταν πέρον' ἡ ἀνοιξι, κ' ἀνοίγουν τὰ κλαδάκια. Quid quod eandem sententiam ars quoque antiqua expressit? v. Clarac musée de sculpture. T. 2. pl. 171. Mueller. Handb. d. Archaeol. p. 491. 3.

Quae quum satisfacere possent, tamen docti homines bis se continere noluerunt. Sic Vossius in

etymologico laudat Jos. Scaligerum, ab apro nomen derivantem, quod eo mense porcus sacrificaretur, quem jure restrinxit Grotefendus in Encycl. Ersch. T. V. p. 12. Sed Scaligeri sententia denuo placuit Schwenckio. Lex. etymol. p. 34. De Hartungi errore diximus supra. v. T. 2. p. 143. 248. Sed commemoranda est sententia Goettlingii p. 168. a. 4. prolata his verbis: „Da die Parilia oder Palilia, das alte Hirtenfest im April gefeiert wurde, an dem Tage, an welchem Rom der Sage nach gegründet war, so scheint nicht zweifelhaft, dass der vielfach falsch erklärte Name des zweiten Monats des zehmonatlichen Jahres ursprünglich Parilis und dann erst durch Versetzung der beiden ersten Buchstaben Aprilis genannt worden. Venus hat mit diesem Monate gar nichts thun, sie kam nicht einmal in der alten Theogonie der Salier vor und wer den Namen von aperire ableitet, müsste erst eine analoge Form dieses Namens nachweisen, wo e ausgefallen, dann eine Form, wo die Endung *ilis* an ein Verbum angehängt wäre.“ Goettlingii erat, similes literarum transpositiones afferre, ut suae derivationi fidem faceret. Quod quum supersederit, nos quae desiderat, proferemus. Et primum, quod ab aperiendo ductum adjectivum anquirat cum fuga literae e, in promptu est apricus. v. Doederl. Syn. T. III. p. 170. Deinde terminationem *ilis* verbis annecti posse

docet cubile, (sedile.) cf. Duentzer. Wortbildg. p. 48. (Aprilis der Eröffner der Erde oder des Jahres.) Neque enim opus est, ut cum Henschio p. 324. a. 85. haec terminatio a verbo ire repetatur. Idem quae de forma Quintilis, Sextilis habet, fateor me non intelligere. In horum mensium nominibus formandis videtur Aprilis terminatio aliquam vim habuisse, neque profecto alia eligenda fuerit, si ceteris numeralibus distinguere volebant Romani. Denique non video cur potius e Gallia antiqua Grotefendus arcessat nomen, quod Latinam linguam redolet; habent enim, ut Varronianis verbis loquar, nonnulla nomina in utraque lingua radices, ut arbores quae in confinio natae in utroque agro serpunt. Doctae Grotefendi disputationi addatur sententia Goropii Becani in Croniis, Aprilem a Cymbrico Operil et per syncopen Opril derivantis, quod inter eos menses, qui tellurem recludunt, sit excellentissimus. cf. Rosin. Ant. Rom. p. 264.

VII.

Censorinus de d. n. c. 20. p. 147. ed. Lindbg.

Annum vertentem Romae Licinius quidem Macer, et postea Fenestella, statim ab initio duodecim mensium fuisse scripserunt. sed magis Junio Gracchano, et Fulvio, et Varroni, et Sue-

tonio aliisque credendum, qui decem mensium putaverunt fuisse, ut tunc Albanis erat, unde orti Romani.

Annus vertens qui sit docet ipse Censorinus c. 19. p. 140: „Annus vertens est natura, dum sol percurrrens duodecim signa, eodem, unde perfectus est, redit.“ v. annot. Lindenbrog. Aliter annum vertentem intelligit Macrobius Sat. 1, 14. p. 277. in somn. Scip. c. 11. p. 174. Idelerus T. 2. p. 17. 21 vertit: ein Sonnenjahr von 12 Monaten. De Licinio Macro cf. Krause. 234. sq. Ad Junii vero et ceterorum sententiam stabilendam accedunt Ovidius Fast. 1, 27. sq. III., 119. sq. Macrobius Sat. 1, 12. p. 264 sq. Solinus c. 3. Gell. III, 16. Plut. v. Num. 18. Lyd. de mens. p. 17. 18. 22. Ceterum eum numerum ab Albanis venisse majorem prae se fert speciem, quam quas Ovidius commemoravit causas, neque obstat, quod idem Fast. III, 87. Albanis Martium mensem tertium fuisse dicit, quum Censorinus referat, ut tunc Albanis erat, unde verisimile fit, annum Albanorum easdem vices atque Romanum subiisse. Quod videor mihi colligere posse ex verbis Macrobius S. 1., 13.: „Numae ordinationem finitimi mox secuti totidem diebus, totidemque mensibus, ut Pompilio placuit, annum suum computare coeperunt.“

VIII.

Censorinus de d. n. c. 20. p. 147. I.

Postea sive a Numa, ut ait Fulvius, sive, ut Junius, a Tarquinio duodecim facti sunt menses et dies CCCLV. quamvis Luna duodecim suis mensibus CCCLIII dies videatur explere.

Idem de Numa testatur Livius 1, 19. Ovid. Fast. I., 43. III., 151. Aurel. Victor. c. 3. §. 2. Macrobius 1, 15. p. 272. Plut. v. Num. c. 18. Lyd. de mens. p. 18. 22. cf. Götting. p. 179. 192. Schadeberg. Studien zu e. gesch. Staatsw. d. Roem. p. 23. sq. Ideler. T. 2. p. 31.: „Junius Gracchanus einer der ältern roemischen Geschichtschreiber, legte nach Censorinus diese Aenderung dem Tarquinius bei, ohne Zweifel dem Priscus; denn da er nach Macrobius den Servius Tullius als den Urheber der Einschaltung ansah, muss er sich das Mondjahr selbst älter als die Ausgleichung desselben mit der Sonne gedacht oder geglaubt haben, dass die Roemer erst ein reines Mondjahr hatten, ehe sie ein gebundenes erhielten, wenn man anders annehmen darf, dass die römischen Schriftsteller die Notizen, die sie von der frühern Zeitrechnung ihres Volkes geben, nach richtigen astronomischen Principien abgewogen haben.“ v. Niebuhr. T. 1. p. 300. Recte Rubino p. 319. a. 3. observavit unum Junium hoc institutum Tarquinio

tribuere, sed quum id non recte factum iudicet, utinam argumenta protulisset. Vix enim ac ne vix quidem, ut nunc se habet res, eam quaestionem aliquis extricabit.

IX.

Macrob. Sat. 1., 13. p. 275 ed. Zeun.

Junius Servium Tullium regem primum intercalasse commemorat.

Praecedunt haec: „Quando autem primo intercalatum sit varie refertur, et Macer quidem Licinius ejus rei originem Romulo assignat. Antias libro secundo Numam Pompilium sacrorum causa id invenisse contendit. Junius Servium — commemorat, a quo et nundinas institutas Varroni placet. Tuditanus refert libro tertio Magistratum Decemviros, qui decem tabulis duas addiderunt, de intercalando populum rogasse. Cassius eosdem scribit auctores. Fulvius autem id egisse Manium consulem dicit ab urbe condita anno quingentesimo sexagesimo secundo, inito mox bello Aetolico. Sed hunc arguit Varro scribendo antiquissimam legem fuisse incisam in columna aerea a L. Pinario et Furio consulibus, cui mentio intercalaris adscribitur. Haec de intercalandi principio satis relata sint.“ — cf. Ideler. T. 2 p. 48 sq. Huschke Serv. p.

331. sq. de Liciniis p. 62 a. 117. Plass. (Hist. Abhandlg. über d. Verschmelzg. d. tuskischen, d. röm. u. e. hellen. Kalenders) in Zimmerm. annal. 1838. p. 1164. Goettling. p. 314. Varro utrum Junio adstipulatus sit, nec ne, non liquet, sed ad sententiam ejus pertinent, quae habet Macrobius Sat. 1, 16. p. 290.

Incerta.

I. (X.)

Varro de L. L. VI., 9. S. p. 274.

Hoc ipsum Inlicium scriptum ¹⁾ inveni in M. Junii ²⁾ commentariis, quod tamen ³⁾ ibi idem ⁴⁾ est quod illicite illexit ⁵⁾; quae cum E et C cum G ⁶⁾ magnam habent ⁷⁾ communitatem.

1) Sciopp. in marg.: *Quidam vet. Codex: Ellegium scriptum.* — *Enlegium* tacite Ciacconius ad Columnam Rostrat. p. 20. — *inlicitum* pr. m. Havn. — Fort. *Inlicium Enlegium scriptum.* 2) *inveni Muncii* cod. Par. b 3) *et tamen* Cod. B. Edit. princ. vet. 4) *ibi idem* Vertran. Sciopp. — *ibidem* Florent. Havn. Cod. B. Ed. princ. vetust. Rhol. Ven. I. II. Ald. Bas. Paris. Gryph. Vulgat. — *item* Ciacconius loc. laud. — *cum ibi* cod. Par. b. 5) *illicite illexit* Florent. Edit. princ. vetust. Rhol. Ven. I. II. Ald. Bas. Paris. Gryph. Vulgat. — *inlicite inlexit* Havn. cod. Par. a. — *inlicit et inlexit* Cod. B — *illicit et illexit* Vertr. — *illicit et elegit* Sciopp. — *illicit et illegit*

Ciacconius. — *illigit, illeicitque, i cum o et e cum g magnum habet affinitatem* Turnebus. — *ë, ï* cod. Par. a quod reponendum. 6) *quae cum E et C cum G* Florent. Ed. princ. vetust. Rhod. Venet. I. II. Ald. Bas. Par. Gryph. Vulg. — *quae cum C et G* Cod. B. — *quia I cum E, et C. cum G* quidam apud Augustinum, item omisso et Sciopp. — *quia I cum E* Vertran. ceteris omis- sis; ille quidam est Ciacconius, qui loc. cit. ita haec lau- davit verba: haud dubie vere. 7) *habeant* Cod. B. — *habebat* cod. Par. b.

Mueller. p. 112.

Hoc ipsum inlegium * inlexit ¹⁾ * scriptum in- veni in M. Junii commentariis, quod tamen ibi idem est quod inlicium * inlexit; quod et I cum E et C cum G magnam habent communitatem.

1) *inlegium * inlexit * conj.* scripsi, posterius verbum addens propter sequentia. *inlicium* codd. *ellegium* vet. cod. apud Scioppium in marg. — *ibi idem a.* ut videtur sicut Vertranus. *ibidem* codd. — *inlicium * conj. inlicite* GHa. *illicite* Fb ut saepius *illicitum* pro *inlicium* scri- ptum habent codd. *illicit et* Vertran. — *quod et conj. quae* codd. ortum id e siglis verborum *quod et* cf. Praefatio (p. XXIII.) — *I* addidi cum Ciacconio apud Augustinum om. codd. nisi quod *cum ë, ï* legitur in a.

Paulus Diac. p. 114: „Inlicium dicitur cum populus ad concionem elicitur id est vocatur. Unde et colliciae tegulae, per quas aqua in vas defluere potest.“ et p. 113: „Inlicium vocare antiqui dice- bant ad concionem vocare.“ c. annot. Muellerei v.

Gronov. Observ. ed. Platner p. 11. Goettling. p. 156. 275. Creuzer. p. 156.

II. (XI.)

Gellius noct. att. I. XIV. c 8. ed. Lion. T. 2. p. 287.

Praefectum urbi Latinarum causa relictum senatum habere posse Junius ¹⁾ negat. quoniam ne senator quidem sit; neque jus habeat sententiae dicendae, quum ex ea actate praefectus fiat, quae non sit senatoria. Marcus autem Varro in quarto epistolicarum quaestionum, et Atejus Capito in Conjectaneorum ducentesimo quinquagesimo nono, jus esse praefecto senatus habendi dicunt: deque ea re assensum esse Capitonem Tuberoni contra sententiam Junii refert, nam et ²⁾ tribunis, inquit, plebis senatus habendi jus erat, quanquam senatores non essent, ante Atinium plebiscitum.

1) *Junius.* Ita Carr. ex vet. libb. (Emend. I, 19.) quibus accedit Guelf. Edd. vet. *Mutius* et post Mutii. 2) *namque et* Vulg. *nam et* Cod. Tom. om. et Edd. vet. *derunt: namque et.*

Antiquam lectionem (Mutius, Mutii) probare videtur Goettlingius p. 346. a. 6. Nobis in incerto rem relinquere placet. cf. Drakenborch. de praef. urbi ed. Kopp. p. 23. Creuzer. p. 148. De plebiscito Atinio. v. Klenze Fragm. legis Serviliae

p. 29, 6. Goettling. p. 293., apud quem tamen mendose videtur exaratus a. 423, quum locus Pighii adscriptus (III. p. 20.) illud in a. 623 ponat. Tempus autem hujus plebisciti plane non constat, atque id tantum ausim affirmare, Junii aetate nondum latum fuisse. De aetate senatoria v. Rosin. p. 490. Hoffa de sen. Rom. T. 1. p. 23 sq.

III. (XII.)

Festus ed. Muell. p. 246.

Publica pondera ad legitimam normam exacta fuisse, ex ea causa Junius in colligit, quod duo Silli¹⁾ P. et M. Trib. pleb. rogarint his verbis: „Ex ponderibus publicis, quibus hac tempestate populus oetier qui²⁾ solet, uti coaequetur sedulum, ut hi³⁾ quadrantal vini octoginta pondo siet: congius vini decemp. is⁴⁾: sex sextari congius siet. in⁵⁾: duo de quinquaginta sextari quadrantal siet vini. sextarius aequus aequae cum librario siet: sex de quinquae librae⁶⁾ in medio⁷⁾ sient. si quis magistratus adversus hac d. m. pondera, mediosque⁶⁾ vasaque publica modica, minora, majorave faxit, jussit vere⁹⁾ fieri, dolumve adduit, quod¹⁰⁾ ea fiant, cum quis volet magistratus multaretur¹¹⁾, dum

minore patri¹²⁾ familias taxat, liceto; sive quis in¹³⁾ sacrum judicare voluerit, liceto.

1) Silli. 2) qui dele. 3) uti. 4) decem p. (l. e. pondo) siet. 5) vini. 6) sexdecimque librari. 7) modio. 8) modios. 9) jussitve. 10) quo. 11) multare. 12) parti. 13) im.

Suppl. Annot. p. 398. Urs. ita:

Publica pondera quibus populus Rom. uti solet, — ex ea causa Junius in dicta sic ait: quod duo Silli P. et M.

Haec ex Junii Gracchani de potestatibus libris fluxisse existimarunt Bertrand. de jurisperitis l. II. c. 1. p. 166. et. Brissonius de form. T. 1. p. 128. quibus dubitanter accessit Zimmern. h. J. R. T. 1. p. 303. a. 20. Cui conjecturae profecto nihil est, quod adversetur, neque tamen ea quidquam habet, quo se tueatur. Nam Silianae rogationis tempus quum ne Boeckhius quidem, cujus id maxime intererat, ausus sit constituere, nulla de Junio probabilis sententia ferri poterit, cujus ut videtur libri nomen ignis invidus delevit. v. Böckh. metrol. Unters. p. 17. 206. quo loco v. d. Cicéroniano aevo multo superiorem rogationem latam censet. Quo argumento nisus Hauboldus mon. leg. ed. Spangenberg. p. XCVI. eandem confidenter ad a. u. 510. referat, me praeterit. Apud Festum vero nemo alter Junius deprehenditur, ut ambiguam et ancipitem rem pronuciare cogar. cf. Villalpand. in Ezechiel. tom. 3. part. 2. lib. 3. c.

19. p. 479 sq. Wernsdorf. poet. Lat. min. T. V.
Exc. VIx.

IV.

Desinat libellus, unde exorsus est. Niebuhrii de Junio Gracchano sententiam huic loco reservavimus, ut, propositis tanquam obrussa reliquiis, quae ea loco habenda sit, comparanti ultro appareat. In cujus viri studiis aestimandis modo laudibus summis exaggerantes modo acerba vituperatione reprehendentes docti homines versari solent, pauci rectius cohibendam sententiam, et nullam potius, quam immaturam proponendam pronuntiarunt, (v. Lebensnachrichten über B. G. Niebuhr. T. 3. p. 346.) Sed quo id tutius aliquando fieri possit, licebit, adhibita ea qua par est modestia, in singulis quid ille praestiterit, cognoscere. Nam quemadmodum is, qui ad ingens opus et intentatum accedit perficiendum, vires in explenda ambitu vastitate consumit, sic justus arbiter, non nisi singulis partibus aequa trutina pensitatis, verum sibi de integro judicium informabit. Solent autem

libellorum recte perspecta eorundem virtutes illustrare. Itaque, dum Niebuhrium de Junio Gracchano disserentem multum a vero aberasse profiteor, hoc veritatis causa dictum volo. Nam qui nostro libello perlecto, quam exiles sint et incertae Junii fama atque reliquiae perspexerit, mirabitur sane, quae confidentia vir summus pronuntiaverit quae cum maxime ambigua sunt, videritque provida et vaticina adeo mente, quae nos latent. Hanc animi sui propensionem ipse T. 2. p. 15. sq. praeclaris verbis significavit, ut talia refellendo ingrato mihi et inutili munere fungi videar. Quamobrem satagi verbis allatis, comparandi et dijudicandi potestate permissa legentibus.

Niebuhr. h. R. T. 2. p. 12.: „Rechtsspiegel sind die ältesten namentlich im Andenken gebliebenen römischen Bücher; und Cincius' Schriften über das Staatsrecht habe ich bereits erwähnt: achtzig¹⁾ Jahre nach ihm schrieb C. Junius, von des jüngern Gracchus Freundschaft Gracchanus beige nannt, eine Geschichte der Verfassung und Obrigkeiten, welche bis auf die königliche Zeit zurückging und von der Einrichtung des Consulats an unter den Jahrzahlen der kapitolinischen Aera²⁾ die Einsetzung neuer Aemter, die Abänderung der Befugnisse der bestehenden angab. Reiche Uebersetzungen aus diesem unschätzbaren Werk, welches ganz aus den pontificischen Schriften und den

ächtesten Quellen gesammelt gewesen sein muss, sind dadurch erhalten, dass Gaius³⁾ seinen Büchern über die zwölf Tafeln eine Geschichte der Obrigkeiten vorgesetzt hatte, wovon vieles in den christlichen Auszügen des Lydus und dem angemasteten des Pomponius⁴⁾ auf uns gekommen ist. Hätten Livius und Dionysius, bei denen einiges seinen Ursprung nur in Gracchanus haben kann, ihn unmittelbar gebraucht, so würde so manches andre nicht fehlen: was sie freilich übergehen konnten, wenn sie aus Macer, der es gewiss nicht versäumte, solche einzelne Angaben aushoben: aber alle dieser Art nicht höher achteten wie andre annalistische, von denen sie mancherlei übergingen. Haben sie demnach jenen herrlichen Lehrer des Staatsrechts nicht unmittelbar benutzt, so waren vollends die namenlosen Chroniken für sie nicht vorhanden. — Die Geschichte selbst ward hinfort ausschliesslich geglaubt und erzählt, wie jene beiden sie gestaltet hatten: wenn gleich Dio Cassius sich von dieser Abhängigkeit befreite und zur ächtesten Ueberlieferung in Fabius zurückkehrte; auch Gracchanus, von dem damals jeder Rechtslehrer wusste, nicht vernachlässigt haben kann, da die Geschichte der Verfassung sein stetes Augenmerk war. Sie ist auch das meinige, und das höchste Ziel meiner Kritik, dem Begriff, welchen Fabius und Gracchanus von

der Verfassung und ihren Veränderungen hatten, nahe zu kommen: ganz gewiss sahen sie darüber unbedingt richtig“ —

1) Cincius Alimentus post a. u. 545, quo T. Quintius Crispinus consul fuit, videtur annales scripsisse. Krause p. 65. Cui numero si addideris 80, habebis a. u. 625.

2) v. T. 2. p. 136. a. „Von allen diesen Nachrichten über die Geschichte der Magistraturen mit beigefügten Jahrszahlen nach der Aera der Consuln darf angenommen werden, dass sie aus Gracchanus herkommen.“ Laudatur Lydus de m. 1, 38, sed oblitus erat Niebuhrius, hunc professum esse, se Gracchani sententias tantum ex Ictorum libris cognovisse: neque tamen plus semel ex Ulpiano verba ejus referre. Hoc valet de omnibus, quae inde N. sumsit, locis T. 2. p. 207. sq. T. 1. p. 277.

3) v. T. 3. p. 50. Rubino p. 320. a. se hujus opinionis causam non reperisse fatetur. Fortasse Niebuhrius propter verba Lydi τὸς νομογράφους ἀναγέροντας, et frequentem Gaii usum, inde Gracchani quoque notitiam hausisse conjecit.

4) T. 2. p. 549. a. 707. „Pomponius compilirt Gaius, welcher Gracchanus vor Augen hatte.“ T. 1. p. 646. a. 1557. „Diese nennen Livius und Lydus (der in diesen Angaben stets dem Gaius, also mittelbar Gracchanus, folgt).“ T. 2. p. 128.

Sententiae controversae.

I.

Historiae Romanae perscrutatio ita instituenda est, ut ex ultimis reipublicae temporibus ad remotiora paulatim progrediatur.

II.

Livius ipse historiarum libros in denos distribuit.

III.

Nobile quinquentionum symplegma Florentinum (ap. Müller-Oesterley. Denkmäler der alten Kunst. T. 1. XXXVI., nr. 149) refert Arrhichionem cum adversario luctantem. cf. Philostr. sen. imag. II., 7.

IV.

Verba Varronis de l. L. V., 143. p. 55. ed. M. ita distinguenda sunt: „Oppida condebant in Latio Etrusco ritu, ut multa, id est junctis bobus, tauro et vacca, interiore aratro circumagebant sulcum.“

V.

L. Cincio Alimento fastorum liber perperam tribuitur.

Addenda et Corrigenda.

Part. I.

- p. 8 v. 7 pro (nomen) leg. praenomen.
 „ 9 „ 28 „ (a. b.) leg. A. b.
 „ 10 „ 1 „ (ἰνός) „ ἴνος
 „ 10 „ 19 dele (Felicias Galli)
 „ 11 „ 17 post (Grachus) distingue.
 „ 11 „ 23 pro (p. 2.) leg. p. L.
 „ 12 „ 17 ante (Rosin.) add. Schottus ap.
 „ 12 „ 23 post (Franz.) add. Falster mem. obsc. p. 21.
 „ 13 „ 18 pro (Goettlingius I.) leg. Goettling. I.
 „ 14 „ 16 „ (parvum) leg. parum.
 „ 14 „ 20 „ (Maximus) leg. Maxumus.
 „ 15 „ 12 „ (§. 85.) leg. §. 83.
 „ 15 „ 13 „ (Maximus) leg. Maxumus.
 „ 17 „ 19 „ (Goettlingius) leg. Goettlingius.
 „ 17 „ 28 post (fuisse) add. cf. Ep. XIII., 30. Strabo. V. p. 147.
 „ 20 „ 5 post (eam) add. potissimum
 „ 20 „ 25 „ (Niebuhr) add. T. I p. 547.
 „ 20 „ 27 pro (V. 68) leg. V, 18.
 „ 21 „ 8 „ (ἀπ) leg. ἀπ²
 „ 21 „ 9 „ (Ἰόνιοι) leg. Ἰόνιοι
 „ 21 „ 15 „ (c. f.) leg. Q. f.
 „ 22 „ 2 „ (p. 51.) leg. p. 1.
 „ 22 „ 24 „ (M. Aemilio) leg. Mam. Aemilio
 „ 25 „ 23 post (occubuit) dele punctum.
 „ 28 „ 4 pro (l. Ju. V.) leg. b. Ju. V.
 „ 28 „ 17 „ (augurum) scrib. pontificum.
 „ 29 „ 7 „ (ad Luc.) leg. ad L.
 „ 30 „ 28 „ (C. 3. 1.) leg. I. 3. 1.
 „ 35 „ 9 „ (an) scrib. num.
 „ 44 „ 5 post (Φοδύσιος) disting.
 „ 46 „ 2 ante (p. 373) add. T. I.
 „ 46 „ 6 pro (ej sdem) leg. ejusdem
 „ 47 „ 4 transpone ita: usque ad Justinianum.

Part. II.

- „ 3 „ 13 pro (1, 29) leg. 1, 24.
 „ 6 „ 7 „ (forte v.) leg. forte P.
 „ 13 „ 18 „ (sua voce non populi) leg. non sua voce, sed populi.
 „ 19 „ 12 „ (μυροῶ) leg. μυροῶ
 „ 24 „ 18 post (c. 141) add. n. 144.
 „ 25 „ 2 „ (Pandanam) disting.
 „ 26 „ 13 pro (subcusano α) leg. subcusano a
 „ 27 „ 1 „ (c volo pagus) lege s volo pagus
 „ 29 „ 23 post (Lex T. 1.) add. p. 516. Schneider T. 1.
 „ 31 „ 12 pro (rsge) leg. rege
 „ 32 „ 6 „ (Ἀλκμαίων) leg. Ἀλκμαίων